

Kwaliteit van cultuureducatie

DISCUSSIEMIDDAG OP 31 OKTOBER 2011 IN RASA, UTRECHT

Wat zijn de kwaliteitseisen waaraan cultuureducatie moet voldoen? En welke indicatoren zijn geschikt om die kwaliteit te meten? Educatie wordt een kerntaak van instellingen in de basisinfrastructuur (BIS-instellingen). Het door Oberon ontwikkelde kwaliteitskader kan daarbij de nodige handvatten bieden. Daarom organiseerden Cultuurnetwerk Nederland en Kunstfactor een inspirerende discussiemiddag voor educatiemedewerkers van BIS-instellingen.

'Vanmiddag gaat het gesprek over de kwaliteit van cultuureducatie van de BIS instellingen', zegt gespreksleider Piet Hagens, directeur Cultuurnetwerk Nederland. 'In de afgelopen periode is door scholen en culturele instellingen veel bereikt. Zo werken inmiddels op 4.200 van de 7.600 basisscholen in het land interne cultuurcoördinatoren, in de wandelgangen icc'ers genoemd. In het voortgezet onderwijs heeft onder meer de Cultuurkaart veel gebracht.' Maar naast de positieve oogst is er ook discussie', benadrukt hij, 'vooral over de samenhang tussen de diverse activiteiten. Een eenduidig antwoord op de vraag wat een kind aan het einde van de basisschool moet kennen en kunnen op het gebied van cultuureducatie is er bijvoorbeeld niet'.

Wim Burggraaff, beleidsmedewerker bij het ministerie van OCW, geeft een toelichting op het cultuurbeleid voor de periode 2013-2016. Educatie wordt één van de kerntaken van BIS-instellingen. Het ministerie kijkt welke visie instellingen hebben en welke relatie er is met het onderwijs. Daarnaast is OCW nieuwsgierig naar de aanpak en de evaluatie van de kwaliteit van cultuureducatie. Burggraaff hoopt dan ook dat de discussie over het kwaliteitskader bijdraagt aan de planvorming van instellingen voor educatie en de kwaliteit daarvan. De aanvraagprocedure start 1 november.

ACTIEF EN DIVERS

Onderzoeksbureau Oberon onderzocht in opdracht van het ministerie van OCW hoe de rijks- en fondsgesubsidieerde instellingen nu precies invulling geven aan cultuureducatieve activiteiten, vertelt onderzoekster Claudy Oomen. Van de benaderde instellingen gaf een aantal van 284 respons, 86% van het totaal. Het algemene beeld is dat zij zeer actief zijn, 95 procent houdt zich bezig met cultuureducatie en hun activiteiten zijn zeer divers. Oomen: 'De aandacht van culturele instellingen voor het basisonderwijs blijkt achter te blijven bij die voor het voortgezet onderwijs. Leerkrachten in de basisschool missen vaak kennis en kunde om het cultuuronderwijs uit te voeren, terwijl in het voortgezet onderwijs veelal vakdocenten werken. Het basisonderwijs moet dus meer vakinhoudelijke aandacht krijgen, want juist daar is veel winst te behalen.'

Andere conclusies op basis van het onderzoek zijn dat de meeste instellingen werken met een vast aanbod en dus meer aanbod- dan vraaggericht werken. Ook staat educatie vaak niet op de begroting van culturele instellingen. 'En dat is een risicofactor', vindt Oomen, 'want bij bezuinigingen worden deze activiteiten dan al snel geschrapt.'

Verder blijkt uit het onderzoek dat culturele instellingen nog weinig aandacht hebben voor kwaliteit. Iets wat het doel van het onderzoek om indicatoren te vinden die bepalend zijn voor de kwaliteit van cultuureducatie onderstreept. Oberon deed literatuuronderzoek en zowel culturele instellingen als experts werden geraadpleegd: Dirk Monsma, Fianne Konings, Folkert Haanstra en Lodewijk Ouwens. Met als resultaat een mogelijk kwaliteitskader met aandachtspunten voor de randvoorwaarden, de inhoud en de opbrengsten van cultuureducatie.

Bij enkele medewerkers van culturele instellingen rijst de vraag hoe onafhankelijk Oberon is van opdrachtgever OCW. 'Zijn er naar aanleiding van de reactie van staatssecretaris Halbe Zijlstra

essentiële aanpassingen gedaan?' De onderzoekster antwoordt dat niet het kwaliteitskader zelf, maar wel de uitleg daarvan is aangescherpt.

'Het kader is niet bedoeld om instellingen op af te rekenen maar dient om ze bewust te maken van wat men doet en hoe dit is te verbeteren', benadrukt zij. 'Spits het toe op je eigen situatie en betrek ook de afnemer van je activiteiten in het oordeel', is haar advies. Wim Burggraaff bevestigt dat het kwaliteitskader geen formele status heeft: 'Doe je voordeel met dit onderzoek'. Op de vraag van Piet Hagnaars of beoordelingscommissies straks voor de aanvragen van de BIS-instellingen eenzelfde kader gebruiken, antwoordt hij ontkennend. 'Je kunt het dus gewoon naast je neerleggen?', vraagt Piet Hagnaars door. Dat klopt: het is geen test waarvoor je al dan niet slaagt maar een steun in de rug.

BOKSEN EN DICHTEN

Drie referenten reageren vanuit hun specifieke expertise op het kwaliteitskader. Karlien Pijnenborg, hoofd educatie bij de Toneelmakerij, ziet daarin veel waardevols: 'Het sluit aan bij onze visie op cultuureducatie.' Hun motto is 'binden en boeien.' Indicatoren voor kwaliteit zijn bij hen vooral de kwaliteit van dramadocenten: zorgen dat zij zich blijven ontwikkelen. Ook het contact met de scholen ziet zij als een kans om te groeien. Een beperkt aantal scholen,, waarmee het gezelschap intensief samenwerkt, is tot Toneelmakerijschool benoemd. 'De Toneelmakerij kiest liever voor duurzaam samenwerken dan voor shoppen langs allerlei scholen'.

Om te illustreren dat cultuureducatie andere kwaliteiten naar boven haalt bij leerlingen dan reguliere vakken, vertelt zij over een energieke workshop boksen en dichten rond hun jongerenvoorstelling Thaiboksverdriet. Hoe een vmbo leerling, over wie de leerkracht zei 'daar komt echt nóóit iets uit', na een stevige fysieke training loskwam, en spontaan een mooi gedicht schreef.

Noortje Driessen, leerkracht en icc'er bij OBS Bibit in Tilburg, merkt hoezeer cultuureducatie bijdraagt aan de ontwikkeling van haar leerlingen. 'Reguliere schoolvakken leggen de basis, de kunstvakken gebruiken wij om de lessen te verdiepen, verfraaien en verbeteren.' Het reguliere culturele aanbod vindt zij niet altijd passend of te duur. Zij is van mening dat het huidige beleid de bal nog teveel bij de instellingen legt. Haar aanpak om dit te doorbreken is: 'Uitgaan van onze visie en vraag en van daaruit contact zoeken met een instelling. In haar regio gaat dat via de marktplaatshouder, ofwel cultuurbemiddelaar.

Zij raadt de aanwezige culturele instellingen aan zich vaker op leerkrachten te richten. Doe try-outs ook eens speciaal voor hen en maak museumbezoek gratis of goedkoper, met een docentenversie van de CJP-pas. Onderhoud verder persoonlijke contacten, dat vinden scholen erg prettig.'

Op de vraag van Gianna Witmar, educatiemedewerker bij theatergroep Stella Den Haag, of zij als enige verantwoordelijk is: 'Zowel het leerkrachtenteam als de directie hebben bijgedragen aan het ontwikkelde vierjarenplan dat bovendien aansluit bij onze onderwijsvisie: adaptief onderwijs.'

TOESPITSEN

Teunis IJdens, senior adviseur beleid en onderzoek bij Cultuurnetwerk Nederland, plaatst een aantal kanttekeningen bij het kwaliteitskader van Oberon: 'Ik zie sporen van verschillende definities en benaderingen van kwaliteit'. Dit aandachtspunt illustreert hij met mogelijke invalshoeken van kwaliteit in het algemeen, die onder meer variëren van *customer-based* tot *product-based* of *value-based*. Hij ziet kwaliteit als een pragmatisch begrip, dat ontstaat in een specifieke context. In dit verband vindt hij bijvoorbeeld dat het kader te weinig onderscheid maakt tussen cultuureducatie binnen en buiten de school. Zijn advies aan de aanwezigen: 'Sta daar bewust bij stil en laat deze invalshoeken in uw praktijk niet door elkaar lopen. Spits het kader zelf toe op de specifieke situatie.' Bij cultuureducatie op scholen, wat het onderwerp van de middag is, moet het in zijn optiek puur om de onderwijskwaliteit gaan. 'De verantwoordelijkheid daarvoor ligt bij de school en leerkracht.' Anderen vinden dat te eenzijdig. 'De insteek van een culturele instelling kan juist een originele draai

geven aan het onderwijs', benadrukt Loet van der Lee, directeur van Stichting SWING. Macha Roesink, directeur museum De Paviljoens, is stellig: 'Als het gaat om kwaliteit van cultuureducatie ligt de kennis juist bij de culturele instellingen.' Claudy Oomen beaamt dit deels. Haar viel op dat een cultuurinstelling iets te bieden heeft wat in het onderwijs ontbreekt. 'Zij halen bij leerlingen naar boven wat de school niet lukt, zoals bij de dichtende jongen van de Toneelmakerij. Scholen hebben niet altijd een helder beeld van wat er mogelijk is. Is dit nou alles, kunnen ze niet meer de diepte in?, denk je dan.' Zij is het weliswaar met Teunis IJdens eens dat de verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van cultuureducatie bij het onderwijs ligt, maar vindt dat scholen culturele instellingen daarbij heel goed kunnen gebruiken. 'Veel scholen zijn juist blij met een helder aanbod.' Zij concludeert: 'Het kader is voor beide partijen een verbeterinstrument. Dus ga aan de hand daarvan met elkaar in gesprek.'

GOED-FOUT-CULTUUR

Na de pauze staat een vijftiental stellingen op het programma en de uitslag van de stemming wordt per stelling direct grafisch weergegeven op het beeldscherm. Uitgesplitst over vertegenwoordigers van podiumkunsten (14), musea (7), beeldende kunst, film en letteren (3) en overig (16). Er wordt genuanceerd gediscussieerd, bijvoorbeeld over de stelling dat educatief medewerkers jaarlijks een week stage moeten lopen in het onderwijs. Het idee spreekt aan: de sfeer proeven, weten wat er speelt en de dynamiek op een school ervaren. Desondanks is maar 45% procent het hiermee eens, wat vooral te maken heeft met details: 'een week' of 'jaarlijks'. Sommigen vinden stage lopen overbodig. En Iris Kooijman van Kunstkeur, zelf stagiaire daar, benadrukt dat samenwerking met scholen zich vaak beperkt tot leerkrachten: 'Terwijl een stage je ook intensief met de leerlingen in contact brengt.'

Een andere stelling heeft betrekking op de vraag of alleen duurzame samenwerking tussen school en cultuurinstelling tot een goed kwalitatief aanbod leidt. Maar liefst 92% is het daarmee eens. Maar, ook eenmalige contacten kunnen tegemoet komen aan de wens van scholen en daarmee dus kwaliteit op maat bieden is een nuancering van deze stelling. Niet alle scholen willen die diepte en intensiteit.

Dat de kwaliteit van cultuureducatie is af te meten aan kennis en vaardigheden, daarmee is 45% het eens. De andere 55% onderstreept dat 'er meer is dan dat'. Soms hoor je leerlingen zeggen: 'Ik heb er niets van begrepen maar ik vond de voorstelling fantastisch.' Dat lijkt waardevoller dan een leerling die vaardig heeft leren tekenen maar zegt: 'Het doet me niets.' Tegenwicht bieden aan de 'goed-fout-cultuur', dat is ook een kwaliteit van cultuureducatie. Teunis IJdens stelt voor de termen 'kennis en vaardigheden' te vervangen door 'competenties'. Waarbij misschien ook meer ongrijpbare effecten als verwondering wekken, emotioneel geraakt zijn of de fantasie stimuleren of out of the box leren denken, mee zijn te vatten.

GEÏNSPIREERD

Scholen beoordelen het cultuuraanbod vooral op randvoorwaarden en letten weinig op de activiteiten zelf, is een volgende stelling. Dit blijkt een hot item te zijn, waarmee 64% het eens is. Zaken als de prijs, het vervoer, tijdstip en tijdsinvestering zijn vaak doorslaggevend. Met als gevolg dat allerlei eenmansbedrijfjes, die immers flexibel zijn, zich aandienen als een grote concurrent. Ze bieden volgens een aantal aanwezigen echter weinig kwaliteit.

Het brengt het gesprek op de vraag of er op basis van het kwaliteitskader een keurmerk moet komen. 'Als je stevig tegenwicht wilt bieden aan de eenzijdige nadruk op taal en rekenen, heb je een keurmerk nodig', vindt Macha Roesink. Zij ziet opname in de BIS als een keurmerk voor kwaliteit.

De stelling die kort gezegd neerkomt op 'het gaat niet om het aantal leerlingen dat wordt bereikt maar om de opbrengsten voor de leerlingen' is ook een uitschieter, waarmee 84% het eens is. Dat

lijkt ook voor de hand liggend, totdat daartegenin wordt gebracht: 'Liever 10.000 keer een vonk overbrengen dan 100 leerlingen diep raken.'

Dat het kwaliteitskader de juiste handvaten biedt voor culturele instellingen om hun kwaliteit aan af te meten, daarmee is 78% het eens. 'Als het maar niet geïmplementeerd wordt als het enige juiste kader.'

De aanwezigen zijn het over één onderwerp helemaal eens: een kwaliteitskader is een goede stap. Het is een hulpmiddel voor zelfreflectie, evaluatie en het aanscherpen van expertise en professionaliteit. Gebruik het als een coachingsinstrument maar niet als een beoordelingsinstrument.